

I. KIORIDIS, Ελληνικό δημοτικό τραγούδι και Ισπανικό ρομανθερο, Serres 2015, ISBN 978-960-93-6903-9.

Dins una línia de recerca que ja associem amb les seues importants contribucions¹, el professor Ioannis Kioridis acaba de publicar un estudi sobre les interrelacions entre la cançó popular grega i el *romancero* hispànic. En fer-ho, el nostre col·lega macedoni actualitza i envigoreix una investigació que s'havia fet fonamentalment des de terres catalanes, amb els treballs d'Antoni Rubió i Lluís Nicolau d'Olwer², continuats decennis més tard per Ernest Marcos i Eusebi Ayensa³; un altre caire tenen els estudis publicats pel caspolí pare Sebastián Cirac Estopañán, que s'hi va iniciar arran de l'estada predoctoral a Munic⁴.

¹ A banda de nombroses publicacions menors, val a destacar un volum, I. Kioridis, *Estudios épicos comparados. Poesía heroica medieval: el Cantar de Mio Cid y el Digenís Akritis*, Saarbrücken 2012.

² A. Rubió i Lluch, *La expedición y dominación de los catalanes en Oriente juzgadas por los griegos*, Barcelona 1883; *Els governs de Matheu de Moncada i Roger de Llúria en la Grècia catalana (1359-1370)* Barcelona 1912; *Diplomatari de l'Orient català*, Barcelona 1936; Ll. Nicolau d'Olwer, *Les fonts catalanes del Tirant lo Blanc*, 1905; *L'expedició dels catalans a Orient*, Barcelona 1924; *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània oriental*, Barcelona 1926; «La Crònica de Ramon Muntaner: filiació dels seus textos», *Estudis Universitaris Catalans XXI. Homenatge a A. Rubió i Lluch*, Barcelona 1936, 69-76. Imprescindible per al coneixement de la gran figura que fou Nicolau d'Olwer la lectura dels treballs de C. Miralles, «Servir el comú quan l'hora arriba és llei de tota democràcia. Aproximació a l'humanisme de Lluís Nicolau d'Olwer», Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica, Barcelona 2000, 1-12, «És per això, diria un feixista, que Atenes caigué sota el jou de Roma. Nicolau d'Olwer. Els clàssics i la construcció d'una ideologia nacional», in R. Cabré, M. Jufresa & J. Malé (edd.), *Polis i nació. Política i literatura*, Barcelona 2003, 87-113.

³ E. Marcos Hierro, *Die byzantinisch-katalanischen Beziehungen im 12. und 13. Jahrhundert unter besonderer Berücksichtigung der Chronik Jakobs I. von Katalonien-Aragon*, Munic 1996; «Bizanci a la historiografia medieval catalana: les Vespres sicilianes i l'emperador dels grecs en les cròniques de Bernat Desclot i Ramon Muntaner», *Anuari de Filologia* 12, 2003-2004, 241-254; E. Ayensa (ed.), *Antoni Rubió i Lluch. El record dels catalans en la tradició popular, històrica i literària de Grècia*, Barcelona 2001.

⁴ S. Cirac Estopañán, *Spanien und Byzanz. Das Erbe der Basilissa und der Despoten Thomas und Essau von Ioannina*, Munic 1937; *Bizancio y España: La Unión, Manuel II Paleólogo y sus recuerdos en España*, Barcelona 1952; *Ramon Llull y la unión con los bizantinos. Bizancio y España*, Saragossa 1954; *Bizancio y España: El legado de la basilissa María y de los déspotas Thomas y Esaú de Joannina*, Barcelona 1958; *Skyllitzes matritensis*, Barcelona & Madrid 1965.

El treball que ressenyem està centrat en els dos gèneres lírics de la cançó demòtica o popular grega i el romancer hispànic, ambdós de molt variada temàtica, per a la qual, tanmateix, s'ha reconegut una gamma tipològica ben delimitada (cf. pp. 9-10 i 13). Metodològicament sembla del tot escaient el concepte de poligènesi, però nosaltres creiem també d'aplicació una altra mena de literatura comparada, la que té com a camp de treball el conjunt de les literatures indoeuropees. Posem-ne un exemple: Kioridis recorda com el subgènere de les anomenades *παραλογές* constitueix un dels tipus més antics de cançó demòtica (pàg. 13). I doncs, un dels components específics d'aquest subgènere és el mite, com ja va formular Spiridakis⁵. La seua cronologia –moltes d'elles són anteriors al segle IX, i per tant a l'altre subgènere més antic, el de les cançons de frontera– les atansa a l'herència indoeuropea, però més important és encara el fet que es registren a altres tradicions literàries⁶. Un bon exemple d'explotació de la interpretació mítica ens l'ofereix Politis al voltant de la cançó demòtica *El pont d'Artà*⁷. Per consegüent, el recurs a la poligènesi troba l'alternativa de l'herència de motius indoeuropeus. De manera creiem que ben significativa, Díaz-Mas treu de l'armari el vell recurs de Menéndez Pidal de considerar *germànic* tot allò que sembla aliè a la tradició literària llatina i clàssica⁸. A un altre lloc ja hem apuntat la insuficiència d'aquesta posició teòrica, que revela la necessitat de comptar en tot moment amb la base de la secular transmissió oral⁹. Aquesta dimensió indoeuropea, amb els seus diferents estadis cronològics intermedis, obliga a reformular el concepte de poligènesi. El mateix Kioridis assenyala com l'oralitat constitueix, juntament amb al caire anònim, un dels components bàsics dels dos gèneres analitzats (pàg. 9). Com a exemple d'aquests motius

⁵ Γ.Κ. Σπυριδάκης, «Εισαγωγή», in Γ.Κ. Σπυριδάκης *et al.*, *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια*, Atenes 1962, 5-21, pàg. 19: Αἱ παραλογαὶ εἶναι διηγηματικὰ τραγούδια με ἐπικὸν πλάτος, ἅμα δὲ καὶ με στοιχεῖα δραματικὰ ἢ λυρικὰ. Αἱ ὑποθέσεις των προέρχονται ἐκ παλαιῶν παραδόσεων ἢ μύθων, οἷον περὶ Ἀγίων, δράκων, στοιχειῶν, στοιχειώσεως ἀτόμου ἢ ζώου, παραμυθιῶν etc.

⁶ Γ.Κ. Σπυριδάκης, *op. cit.*, pàg. 20.

⁷ Λ. Πολίτης, *Εκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ*, Atenes 1914, pàg. 89.

⁸ P. Díaz-Mas, *Romancero*, Barcelona 2006, pàg. 256, cf. R. Menéndez Pidal, *Poesía juglaresca y juglares*, Buenos Aires & México 1948², pp. 195-196; vegeu també E. Von Richthofen, «Interdependencia épico-medieval: dos tangentes góticas», *Dicenda: cuadernos de filología hispánica* 2, 1990, 171-186.

⁹ J. Redondo, *La tradición clásica en la literatura castellana medieval. Cuatro estudios*, Madrid 2013, pp. 49-50.

que no obeirien pas a una dinàmica poligenètica, entesa com la creació paral·lela dins de dues o més tradicions literàries, ans a la de l'herència compartida d'una cultura més antiga, podem esmentar l'ocell, dotat de veu i intel·ligència humanes, que anuncia quelcom de transcendental als protagonistes del poema (pàg. 38-39).

L'exposició d'exemples de totes dues tradicions líriques subratlla les concomitàncies entre ambdues, el que l'autor duu a terme mitjançant una presentació acurada de cada text i una lectura experta. A la cançó demòtica Kioridis reconeix la presència de motius manlevats a la pròpia tradició literària grega (p.e., pàg. 15 a propòsit del tema del retorn de l'espòs; o pàg. 20 a propòsit del παρακλαυσίθρον, tot i que l'autor no l'esmenta de manera explícita), com al seu moment va assenyalar Melero¹⁰. El caire exclusiu d'aquests exemple permet d'establir diferències entre la cançó demòtica i el romancer (pàg. 41).

Acabem aquesta breu nota convocant l'autor de l'obra a noves empreses dins la seua anàlisi comparada, amb la seguretat que el seu esforç contribuirà molt notablement a estimular aquesta mena d'estudis i a orientar-los cap a una recerca enriquidora per al lector i satisfactòria per a l'investigador.—JORDI REDONDO. Universitat de València.

¹⁰ A. Melero Bellido, «Motivos clásicos en la canción demótica del hermano muerto», en *Homenaje a José Belloch Zimmermann*, València 1988, 277-288.